

Modul 1: Hva er menneskehandel?

Denne modulen skal bidra til å gi kursdeltakerne en forståelse av begrepet menneskehandel – som på engelsk blir referert til som «human trafficking» eller «trafficking in persons». Modulen legger vekt på å formidle en bred forståelse av begrepet og omhandler derfor alle former for menneskehandel.

Til modulen hører følgende materiale til utdeling:

- Palermoprotokollen²
- Straffelovens § 224
- «Vil straffe organisert tigging», Aftenposten 8. oktober 2005
- «Bygger luksusleiligheter for luselønn», Aftenposten 25. november 2005

Øvelse

Be om deltakernes innspill på hva de assosierer med begrepet menneskehandel. Tilrettelegg for en utveksling av ideer.

Definisjon

Begrepet menneskehandel har i de siste årene blitt et viktig begrep både i media og i politiske fora. I Norge var begrepet tidligere mer eller mindre entydig forbundet med seksuell utnyttning, men har den senere tid i stadig økende grad også blitt satt i forbindelse med andre former for utnyttning. Dette har i hovedsak vært knyttet til baltiske og polske bygningsarbeidere som har mottatt ingen eller svært lav lønn og også bodd meget kummerlig under sitt opphold i Norge, men begrepet har også vært nevnt i forbindelse med au pair- og helsesektoren. Menneskehandel har dessuten vært nevnt i forbindelse med mer eller mindre uniformerte utenlandske tiggere som plutselig dukket opp i Oslos gater, og i forbindelse med barn som har forsvunnet fra asylmottak i Oslo-regionen.

Selv om begrepet har fått fornyet oppmerksomhet de senere årene, bærer det med seg en lang historie. Menneskehandel ble først satt på den internasjonale agenda på slutten av 1800-tallet i forbindelse med en serie internasjonale konferanser om det som på den tiden ble omtalt som hvit slavehandel. En første internasjonal overenskomst vedrørende dette

² Protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, som supplerer De forente nasjoners konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet.

ble signert i Paris i 1904. I de følgende årene fikk tematikken økt oppmerksomhet og det ble formulert en rekke internasjonale avtaler. En av disse var en FN-konvensjon fra 1949 (*United Nations Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and the Exploitation of the Prostitution of Others*).

Noe av det som kjennetegner menneskehandel er at det tar stadig nye former, og dette stiller krav til stadig nye internasjonale konvensjoner. Den siste av disse er FN's protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn – ofte omtalt som Palermo-protokollen (*the United Nations Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children*).³ Formålet med denne protokollen er: a) å forebygge og bekjempe handel med mennesker, med særlig vekt på kvinner og barn, b) å beskytte og bistå ofrene for slik handel, med full respekt for deres menneskerettigheter, og c) å fremme samarbeid mellom statsparter med sikte på å oppnå disse målsettingene.

Palermo-protokollen: gjennomgang av innhold og implikasjoner

Palermo-protokollen, artikkel 3, paragraf a, b, c, d:⁴

a) «handel med mennesker»: rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer, ved hjelp av trusler om bruk av vold eller bruk av vold eller andre former for tvang, av bortføring, av bedrageri, av forledelse, av misbruk av myndighet eller av sårbar stilling eller av å gi eller å motta betaling eller fordeler for å oppnå samtykke fra en person som har kontroll over en annen person, med sikte på utnytting. Utnytting skal som et minimum omfatte utnytting av andres prostitusjon eller andre former for seksuell utnytting, tvangsarbeid eller tvangstjenester, slaveri eller slaverilignende praksis, trelldom eller fjerning av organer,

b) samtykke fra et offer for handel med mennesker til den tilsiktede utnyttingen nevnt i bokstav a) i denne artikkel skal være uten betydning der noen av midlene nevnt i bokstav a) er brukt,

c) rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av et barn med sikte på utnytting skal anses som «handel med mennesker» selv om ingen av midlene nevnt i bokstav a) i denne artikkel er brukt,

d) «barn»: person under atten år.

Innhold

For å gjøre teksten lettere håndterlig kan man dele paragraf a) inn i tre seksjoner:

1. Handlinger: rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer

³ Denne protokollen er et tillegg til FN's konvensjon mot grenseoverskridende, organisert kriminalitet (2000).

⁴ Offisiell oversettelse til norsk hentet fra: http://www.fokuskvinner.no/Temasider/Handel_med_kvinner/Materiell/4151/FN-protokoll_veiledning.pdf

2. Midler: trusler om bruk av vold eller bruk av vold eller andre former for tvang, bortføring, bedrageri, forledelse, misbruk av myndighet eller av sårbar stilling eller det å gi eller motta betaling eller fordeler for å oppnå fordeler fra en person som har kontroll over en annen person
3. Intensjon: utnyttning, som skal som et minimum omfatte utnyttning av andres prostitusjon eller andre former for seksuell utnyttning, tvangsarbeid eller tvangstjenester, slaveri eller slaveriliknende praksis, trelldom eller fjerning av organer

Implikasjoner

Palermo-protokollen har bidratt til å standardisere lovverk mot menneskehandel i de landene som har undertegnet og senere ratifisert protokollen. Sammen med internasjonalt politisamarbeid legger dette forholdene til rette for en økt effektivitet i den internasjonale kampen mot menneskehandel.

Norge ratifiserte Palermo-protokollen 23. september 2003 (undertegnet 13. desember 2000) og innførte i den forbindelse endringer i norsk straffelov. Konkret ble straffebudet mot, blant annet, å utnytte noen til prostitusjon overført fra § 202 til § 224. Samtidig ble § 224 gjort til bestemmelse mot menneskehandel. Disse endringene ble satt i kraft 4. juli samme år (2003).

Straffelovens § 224 har følgende ordlyd:

«Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til

- a) prostitusjon eller andre seksuelle formål,
- b) tvangsarbeid,
- c) krigstjeneste i fremmed land eller
- d) fjerning av vedkommendes organer,

eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år.

På samme måte straffes den som

- a) legger forholdene til rette for slik utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen,
- b) på annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen, eller
- c) gir betaling eller annen fordel for å få samtykke til utnyttelsen fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller annen fordel.

Den som begår en handling som nevnt i første eller annet ledd mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt.

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen, var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang eller om handlingen ga betydelig utbytte.⁵»

Selv om ingen her til lands foreløpig er dømt for andre former for menneskehandel enn seksuell utnyttning, ligger nå norsk straffelov til rette for at dette kan skje. Gjennom den ene domsavsigelsen som foreløpig foreligger (Frostating lagmannsrett, 20. september 2005/Norges Høyesterett 7. februar 2006) og framtidige domsavsigelser vil det etableres presidens for juridiske tolkninger av sentrale begreper i Palermo-protokollen og den tilsvarende ordlyden i norsk straffelov. Disse dommene bidrar også til en klargjøring av innholdet i begrepet menneskehandel og tydeliggjør hvordan vi kan skille dette fra tilgrensende begreper.

Avklaring av tilgrensende begreper

Migrasjon

En person reiser fra et land til et annet, eller innen et land. Migrasjon kan være legal eller illegal, og frivillig eller tvungen. Et eksempel på tvungen migrasjon er internt fordrevne personer.

Menneskesmugling

Transport av en person, med vedkommendes samtykke, til et annet land ved hjelp av illegale midler. Menneskesmugling innebærer alltid kryssing av en internasjonal grense, og hensikten er transport/forflytning av dem som betaler for tjenesten.

Menneskesmugling i seg er ikke menneskehandel, men kan være medvirkende til at mennesker blir sårbare for menneskehandel. Idet en person overlater kontrollen over sin transport til en menneskesmugler, blir vedkommende straks sårbar for utnyttning. Menneskesmugling kan derfor i noen tilfeller føre til menneskehandel.

Menneskehandel

Forflytning av mennesker innenlands eller over internasjonale grenser med sikte på utnyttning. Et viktig skille mellom menneskesmugling og menneskehandel er at hensikten ved menneskehandel er utnyttning.

Case/øvelse

Med utgangspunkt i (utdrag fra) artiklene «Vil straffe organisert tigging» (Aftenposten, 8. oktober 2005) og «Bygger luksusleiligheter for luselønn» (Aftenposten, 25. november 2005): diskuter hvorvidt dette omfattes av begrepet menneskehandel i følge Palermo-protokollen og norsk straffelov.

⁵ Endret ved lov 4. juli 2003 nr. 78.

Oppsummering

- Trafficking, eller menneskehandel, har fått fornyet oppmerksomhet fra media og politisk hold de senere årene.
- Den nyeste internasjonale konvensjonen som omhandler menneskehandel, er den såkalte Palermo-protokollen fra år 2000.
- Palermo-protokollen legger vekt på at menneskehandel innebærer en hensikt om utnyttelse av dem som blir ofre for denne virksomheten. I tillegg beskriver protokollen en rekke handlinger og midler som må ha vært anvendt for at menneskehandel kan sies å ha funnet sted.
- Selv om fenomenet i Norge i hovedsak har vært knyttet til utnyttning av kvinner innenfor prostitusjon/sex-markedet, dekker det også andre former for unytting: tvangsarbeid eller tvangstjenester, slaveri eller slaveriliknende praksis, trelldom eller fjerning av organer. Videre er det viktig at begrepet ikke bare omhandler utnyttning av kvinner, men også av menn og av barn av begge kjønn.
- Andre begreper som det er viktig å skille fra menneskehandel, er blant annet menneskesmugling og illegal migrasjon.